

УДК 378.0

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-29>

Юлія БАЛАХОВСЬКА,
orcid.org/0000-0002-5085-0885

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики викладання української мови та літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна) Balakhovska@ukr.net*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена сучасним методам підготовки кваліфікованих фахівців в умовах дистанційного навчання. Розглянуто найсучасніші методи того ж таки дистанційного навчання в умовах пандемії та повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Охарактеризовано напрямки, критерії та елементи дистанційного навчання. Перед освітою нині і перед вищою освітою, зокрема, постало завдання виховати особистість, яка вміє мислити, легко висловлювати свої думки, лаконічно розмірковувати, швидко застосовувати знання у змінених умовах, а тому постає проблема пошуку ефективних шляхів розвитку логічного мислення особистості. Інформаційно-цифрова компетенція майбутніх вчителів є надзвичайно важливою під час дистанційного навчання. Діджиталізація навчання в ВНЗ дозволяє студентам отримувати доступ до якісної освіти незалежно від місця проживання, покращує комунікацію між викладачами та студентами, сприяє розвитку навичок цифрової грамотності та підготовки до майбутньої роботи в цифровому суспільстві. Однак, важливо забезпечити належну підготовку викладачів та студентів до використання цифрових технологій та забезпечити доступність необхідного обладнання та програмного забезпечення. Інформаційно-цифрова компетенція майбутніх вчителів є надзвичайно важливою під час дистанційного навчання. Важливу роль для оволодіння професійним рівнем цифрової компетентності відіграє доступ до освітнього онлайн-середовища, умови й можливості для здобуття цифрових компетенцій, що оточують педагога. Оскільки навчання відбувається в онлайн-середовищі, вчителям потрібно вміти ефективно користуватися цифровими технологіями та інструментами, а також знаходити, оцінювати та використовувати інформацію з різних джерел.

Ключові слова: *діджиталізація, дистанційне навчання, професійна підготовка, сучасні технології.*

Julia BALAKHOVSKA,

orcid.org/0000-0002-5085-0885

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language

Teaching Methods and Literature

Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University

(Kyiv, Ukraine) Balakhovska@ukr.net

DIGITALIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHILOLOGIST TEACHERS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

The article is devoted to modern methods of training qualified specialists in the conditions of distance learning. The most modern methods of the same distance learning in the conditions of the pandemic and the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine are considered. The directions, criteria and elements of distance learning are characterized. Today's education and higher education, in particular, face the task of raising a person who can think, easily express his thoughts, think succinctly, quickly apply knowledge in changed conditions, and therefore the problem of finding effective ways of developing logical thinking of an individual arises. Information and digital competence of future teachers is extremely important during distance learning. Digitization of higher education allows students to get access to quality education regardless of their place of residence, improves communication between teachers and students, promotes the development of digital literacy skills and preparation for future work in a digital society. However, it is important to ensure that teachers and students are properly trained in the use of digital technologies and that the necessary hardware and software are available. Information and digital competence of future teachers is extremely important during distance learning. An important role for mastering a professional level of digital competence is played by access to the online educational environment, conditions and opportunities for acquiring digital competences surrounding the teacher. As learning takes place in an online environment, teachers need to be able to effectively use digital technologies and tools, and to find, evaluate and use information from a variety of sources.

Key words: *digitization, distance learning, professional training, modern technologies.*

Сучасний світ все частіше характеризується динамікою трансформацій, результати яких випереджають реальність: те, що було заплановано вчора в якості інноваційного проєкту, нині постає таким, що потребує модернізації, вдосконалення та подальшого розвитку. Трансформаційні процеси торкаються не лише сфери технологій у виробництві, а й проблеми організації діяльності мислення.

Постановка проблеми. Надзвичайно швидкі темпи розвитку світової глобалізації та інформатизації сучасного суспільства надзвичайно впливають на професійну діяльність спеціалістів усіх сфер діяльності. Тому в своїй статті ми намагались зосередитись саме на впливу інформаційних технологій на підготовку майбутніх педагогів.

Аналіз досліджень. Особливого значення набуває формування цифрової компетентності у майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Безумовно, ефективність цього процесу забезпечується безперервністю, систематичністю, цілісністю процесу підготовки до цифрової трансформації.

Проблеми сутності та значення діджиталізації досліджено в роботах дослідників. Фактори, що впливають на впровадження цифрової трансформації на підприємстві визначено в дослідженнях. Результати впливу впровадження діджиталізації на підприємствах розкрито в працях (Устенко, Руських, 2019). Термін «діджиталізація» широко використовується в сучасних дослідженнях, хоча конкретне трактування цієї дефініції є предметом численних наукових дискусій. Грунтовні дослідження у сфері особливостей процесів цифровізації економічних систем розглянуто в роботах С. Берна, Ж. П. Клерка, А. К. Коптелова, Т. Оноре, Х. О. Лутцевої, А. Мюррея, Ю. А. Рімана, Т. Окса, Ф. Скуотто. Окремі аспекти розвитку діджиталізації розглядалися в роботах У. Хус, де вивчалися питання впливу діджиталізації на ринок праці й форми організації праці, Р. Аткінсона, в яких автор досліджував зв'язок між інноваційною діяльністю та інформаційними технологіями, С. Холройда – з детальним описом взаємодії між процесами глобалізації та діджиталізації. Значний внесок у розвиток сучасної теорії діджиталізації зробили такі вітчизняні науковці, як І. В. Дульська, А. В. Гуренко, С. В. Коляденко, В. О. Коренівська, О. С. Криворучко, В. І. Ляшенко, Н. П. Мешко, Г. Б. Соколова та інші. (Ляшенко, Вишневський, 2018).

Для того щоб зробити викладання будь-якої мови максимально цікавим та ефективним кожен викладач повинен постійно вдосконалювати не лише свої власні знання мови, а й вивчати найновіші, найсучасніші методики викладання тієї

ж таки іноземної мови. Це дозволить створити свій власний стиль викладання. А він, в свою чергу, дозволить викладачеві знайти підхід і підібрати найкращу методику для вивчення мови для кожного студента. Тож звернемо увагу на найвагоміші, на наш погляд, методики (Прима, Байдацька, Боровик, 2023)

Метою статті ми вбачаємо у аналізі та систематизації основних цифрових засобів підготовки майбутніх фахівців у викладанні рідної мови.

Виклад основного матеріалу. Діджиталізація навчання в ВНЗ (вищих навчальних закладах) – це процес впровадження та використання цифрових технологій у навчальному процесі з метою поліпшення якості освіти та забезпечення доступу до знань для всіх студентів.

Діджиталізація навчання в ВНЗ дозволяє студентам отримувати доступ до якісної освіти незалежно від місця проживання, покращує комунікацію між викладачами та студентами, сприяє розвитку навичок цифрової грамотності та підготовки до майбутньої роботи в цифровому суспільстві. Однак, важливо забезпечити належну підготовку викладачів та студентів до використання цифрових технологій та забезпечити доступність необхідного обладнання та програмного забезпечення.

Основні аспекти діджиталізації навчання в ВНЗ включають:

Електронні платформи та системи управління навчанням: ВНЗ використовують спеціальні платформи, такі як Moodle, Blackboard, Google Classroom тощо, для організації навчального процесу. Ці платформи дозволяють викладачам розміщувати матеріали для самостійного опрацювання, проводити онлайн-тести, спілкуватися зі студентами тощо.

Відеолекції та вебіари, де викладачі можуть записувати відеолекції та демонструвати їх студентам через платформи для відеоконференцій, такі як Zoom, Microsoft Teams тощо. Вебіари також дозволяють студентам взаємодіяти з викладачем у режимі реального часу.

Електронні підручники та матеріали: викладачі можуть створювати електронні підручники та навчальні матеріали, які студенти можуть вивчати в онлайн-режимі. Це забезпечує доступ до актуальної інформації та дозволяє студентам навчатися у зручний для них час. Онлайн-тести та оцінювання важливі, так як викладачі можуть проводити онлайн-тести та оцінювання, що дозволяє студентам перевірити свої знання та отримати негайний результат. Це також спрощує процес оцінювання для викладачів.

Аналізуючи зміст інформаційно-цифрової компетентності, О. Спірін (Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України, 2010) пропонує визначати шість рівнів розвитку компетентності: вступний, що передбачає розуміння необхідності ІКТ для розвитку освіти; мінімально-базовий, тобто вміння користуватися готовими програмними продуктами; базовий, на якому педагог демонструє знання й уміння використовувати основні поняття ІКТ у професійній діяльності; підвищений/поглиблений, на якому педагог вільно застосовує знання з ІКТ у професійній діяльності; дослідницький як вільне використання ІКТ, Інтернет-ресурсів у дослідницькій, проектній діяльності; експертний – педагог є експертом із питань упровадження ІКТ в освітній процес.

У щоденній практиці педагога вищої школи реалізація підходу технологічної грамотності передбачає: навички використання засобів цифрових технологій; уміння обирати й використовувати готове навчальне або тренувальне програмне забезпечення, ігри та веб-вміст у комп'ютерних класах або в обмежених комп'ютерних засобах звичайного класу з метою досягнення цілей навчальної програми; упровадження стратегій оцінювання; уміння застосовувати ІКТ для управління освітнім процесом та для підвищення своєї кваліфікації.

Здатність керувати інформацією, структурувати завдання для вирішення проблем, поєднувати універсальні та спеціалізовані програмні засоби з студенто-орієнтованими методами навчання та спільними проектами, уміння застосовувати ІКТ для створення та моніторингу учнівських проектів з різних навчальних предметів, співпраці з іншими вчителями задля підвищення свого професійного рівня – саме така мета другого підходу – поглиблення знань. Це означає, що викладач вищої школи забезпечує використання засобів ІКТ для більш ефективного навчання студентів, застосування ними знань, здобутих у процесі вивчення навчальних предметів, для виконання реальних життєвих завдань. Учитель, який здатний реалізувати ще один підхід – створення знань, – забезпечує проектування навчальних ресурсів і середовища на основі ІКТ із залученням до цього своїх студентів та колег, упровадження цифрових технологій для розвитку в студентів уміння критично мислити, постійно та вдумливо навчатися.

У методичних рекомендаціях «Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України» (Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України, 2010)

вітчизняні дослідники визначають знання, уміння та ставлення, що становлять когнітивний, операційний та аксіологічний аспекти інформаційно-цифрової компетентності: знання, зокрема особливостей інформаційних потоків у сфері освіти, основ ергономіки й інформаційної безпеки; здатності й уміння, які включають уміння здобувати інформацію з різних джерел у зрозумілому вигляді, працювати з різними відомостями та критично оцінювати їх, використовувати у професійній діяльності засоби інформаційно-комунікаційних технологій та навички з використання комп'ютерної техніки; ставлення особистості до застосування інформаційно-комунікаційних технологій для відповідальної соціальної взаємодії та поведінки.

Фахівці інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України охарактеризували чотири рівні розвитку інформаційно-цифрової компетентності вчителя: користувач, тьютор, консультант і дослідник – та визначили для кожного з них мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний та рефлексійно-проектувальний компоненти (Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України, 2010) інформаційно-цифрової компетентності майбутніх вчителів під час дистанційного навчання включають:

Вміння використовувати цифрові платформи та інструменти: Майбутні вчителі повинні бути знайомими з різними платформами для дистанційного навчання, такими як Google Classroom, Microsoft Teams або Zoom. Вони повинні вміти створювати та організовувати віртуальні класи, завдання та тести. Вміння працювати з цифровими матеріалами: Вчителям потрібно вміти створювати цифрові навчальні матеріали, такі як презентації, відеоуроки, інтерактивні завдання тощо. Вони також повинні знати, як оцінювати та надавати фідбек учням за допомогою цифрових інструментів. Вміння працювати з онлайн-ресурсами: Вчителям потрібно бути знайомими з різними онлайн-ресурсами для навчання, такими як електронні підручники, веб-сайти, бази даних тощо. Вони повинні вміти знаходити та використовувати релевантну інформацію для навчання своїх учнів. Вміння спілкуватися та співпрацювати в онлайн-середовищі: Вчителям потрібно вміти ефективно спілкуватися з учнями та батьками через електронну пошту, чати або форуми. Вони також повинні вміти організовувати колективну роботу та співпрацю учнів у віртуальних проектах.

Навчальна платформа Moodle має усі необхідні засоби для самостійного оволодіння іноземною мовою професійного спрямування: засоби

самонавчання, оцінювання навчальних досягнень, комунікації. При цьому навчальна діяльність студентів може здійснюватися як асинхронно, коли кожен студент вивчає матеріал самостійно у зручний для нього час, так і синхронно – у режимі реального часу під час онлайн заняття з іноземної мови. Наявність системного стеження за активністю студентів/курсантів, контроль та оцінювання збоку викладача є обов'язковою умовою. Moodle створює та зберігає дані про кожного студента: усі роботи, оцінки та коментарі, повідомлення у форумі, дозволяє контролювати активність курсантів час, який вони витратили на роботу з навчальним матеріалом. Відбір навчального матеріалу має важливе значення для формування комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців. З другого семестру 2020 року у зв'язку з новими особливими умовами в країні (перехід усіх навчальних закладів на навчання за технологією дистанційного навчання) студенти нашого університету активно працюють на навчальній платформі Teams, яка була вперше використана у навчальному процесі нашого університету та розширила можливості навчання мови та інших дисциплін, коли неможливе проведення занять на денній формі навчання в умовах середовища університету. Як стверджують дослідники даної проблеми ефективність навчання залежить від багатьох факторів: високих стандартів навчально-методичного забезпечення; кваліфікації викладачів; домінуванні комунікативного підходу та комунікативних стратегій; превалюванні активних та інтерактивних методів навчання; активності викладача і темпу проведення заняття; дозування нового навчального матеріалу; використання великої кількості мовних та мовленнєвих моделей, що використовуються в академічному середовищі, сфері професійної діяльності правоохоронців, повсякденному вжитку; раціональності використання навчального часу; наявності ресурсних центрів (Гнедкова, 2016).

Онлайн-інструменти надають можливість ознайомлюватися з граматичною чи лексичною темою за допомогою онлайн-дошки (у zoom), PowerPoint, документів Google docs або файлів Microsoft OneNote, які заохочують студентів працювати разом (у парах, командах, групі), оскільки використовуючи спільний доступ до документу чи дошки, здобувачі вищої освіти можуть бачити й обговорювати роботу один одного (Wilden, 2020).

Інформаційно-цифрова компетенція майбутніх вчителів під час дистанційного навчання є ключовою для забезпечення якісної освіти та успішного навчання учнів у цифрову епоху. Вчителі повинні постійно розвивати свої навички та використовувати

цифрові технології для покращення процесу навчання та досягнення найкращих результатів.

У вищих навчальних закладах (ВНЗ) для забезпечення дистанційного навчання використовуються різні засоби. Основними з них є:

Електронні платформи навчання: це спеціальні онлайн-сервіси, які дозволяють вчителям створювати та організовувати віртуальні курси, завдання та тести для студентів. Найпопулярнішими платформами є Moodle, Blackboard, Canvas, Google Classroom тощо. Веб-конференції – це онлайн-інструменти, які дозволяють проводити відео- та аудіоконференції, вебінари та онлайн-лекції. Деякі з них включають Zoom, Microsoft Teams, Google Meet тощо. Електронні ресурси: це онлайн-матеріали, які студенти можуть використовувати для самостійного навчання. Це можуть бути електронні підручники, веб-сайти, бази даних, електронні бібліотеки тощо. Мультимедійні інструменти: це програми та сервіси, які дозволяють створювати та редагувати мультимедійні матеріали, такі як відеоуроки, презентації, анімації тощо. Деякі з них включають Adobe Creative Cloud, Microsoft PowerPoint, Prezi тощо.

Ці засоби дистанційного навчання допомагають студентам отримувати доступ до навчальних матеріалів, спілкуватися з викладачами та співстудентами, виконувати завдання та отримувати фідбек. Вони роблять навчання більш доступним та зручним, особливо в умовах дистанційного навчання.

Селф-коучингова технологія має на меті переосмислення потенційних можливостей викладачів, розширення професійного простору, генерування ідей через новітні стратегії та тактики особистісного зростання, а також усунення внутрішніх стереотипів, страхів, фрустрацій. У процесі селф-коучингу кожен окремішньо обирає певну проблемну царину для студіювання, аналізуючи найдискусійніші моменти в професійній діяльності з рефреймінгового аспекту. Отже, під час освоєння інформації, викладач вибудовує власні механізми самоосвіти й розвитку і як наслідок відбувається особистісне тренування або самонаставництво. (Сидоренко, 2020).

Ключовою стратегією підходу до спільного навчання (collaborative learning) є робота студентів у парах і групах із трьох чи чотирьох осіб. Ці основні принципи зберігаються і під час онлайн-навчання, так як для того, щоб успішно послуговуватися іноземною мовою, потрібно адаптувати власні знання і вдосконалювати навички. Збільшення можливостей студентів робити дещо значуще на занятті є однією з головних цілей спільного навчання (Healy, 2020).

Висновки. Однією з ключових компетентностей визначено інформаційно-цифрову, яка передбачає впевнене і водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Ця компетентність містить і такі складники, як: інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, розу-

міння етики роботи з інформацією. У зв'язку із цим очевидно постає модернізація освітнього середовища, що передбачає орієнтацію навчального процесу сучасної школи на особистісний розвиток, створення умов для самореалізації майбутнього покоління та висуває нові вимоги до змісту, форм, методів та технологій освіти. Відповідно, майбутні вчителі гуманітарних спеціальностей мають володіти цифровими технологіями та бути готовими до їх застосування в умовах закладу вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнедкова О. О. Використання дистанційного навчання під час контролю знань самостійної роботи студентів мовних спеціальностей ВНЗ. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. / [ред. кол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.]. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неповної освіти», 2016. Вип. 30. С. 97–105. Дата звернення: 20.10.2023.
2. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. Київ, 2018. 252 с.
3. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спірина, О. В. Овчарук. К. : Атіка, 2010. 88 с.
4. Прима В., Байдацька С., Боровик К. Сучасні тенденції навчання іноземної мови фахівців сфери туризму. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. С. 240–246. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-37>. Дата звернення: 24.10.2023.
5. Сидоренко В. В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога Нової української школи : спецкурс. Київ : Агроосвіта, 2020. 94 с.
6. Устенко М.О., Руських А.О. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. Випуск № 68. С. 181–192.
7. Bakai, Y., Nanivska, L., Semenets, O., Hetman, Y., & Pryma, V. The efficiency of language teaching through integration in future philologists' foreign language competence formation. *Amazonia Investiga*, 2023, 12(61), 297–306. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.30> Дата звернення: 24.10.2023
8. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg : IPTS-JRC, 2011. URL: <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC68116.pdf>.
9. Healy Th. Collaborative Learning Online And In The Socially Distanced Classroom. 2020. Дата звернення: 22.10.2023. <https://oupeltglobalblog.com/2020/07/20/collaborativelearning/>
10. Quality education and competencies for life / Workshop 3. Background Paper. 2004.
11. Wilden Sh. Online Teaching Part 2: Practical Tips For English Language Lessons. 2020. Дата звернення: 24.10.2023. URL: <https://oupeltglobalblog.com/2020/03/13/online-teaching-practical-tips/>

REFERENCES

1. Hniedkova O. O. Vykorystannia dystantsiinoho navchannia pid chas kontroliu znan samostiynoyi roboty studentiv movnykh spetsialnostey VNZ. [The use of distance learning during knowledge control of independent work of language majors of universities.] *Pedahohichnyi almanakh: zb. nauk. pr. / [red. kol. V. V. Kuzmenko (holova) ta in.]. Kherson : KVNZ «Khersonska akademiia nepovnoii osvity»*, 2016. Vyp. 30. S. 97-105. Data zvernennia: 20.10.2023. [in Ukrainian].
2. Liashenko V. I., Vyshnevskiy O. S. Tsyfrova modernizatsiia ekonomiky Ukrayiny yak mozhlyvist proryvnoho rozvytku [Digital modernization of the economy of Ukraine as an opportunity for breakthrough development]: monohrafiya. Kyiv, 2018. 252 s. [in Ukrainian].
3. Osnovy standartyzatsii informatsiino-komunikatsiinykh kompetentnostei v systemi osvity Ukrainy [Basics of standardization of information and communication competences in the education system of Ukraine] : metod. pekomentatsiyi / [V. Yu. Bykov, O. V. Bilous, YU. M. Bohachkov ta in.]; za zah. red. V. Yu. Bykova, O. M. Spirina, O. V. Ovcharuk. K. Atika, 2010. 88 s. [in Ukrainian].
4. Pryma V., Baidatska S., Borovyk K. (2023) Suchasni tendentsii navchannia inozemnoii movy fakhivtsiv sfery turyzmu [Modern trends in foreign language teaching for specialists in the field of tourism]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. S. 240–246. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-37> Data zvernennia: 24.10.2023 [in Ukrainian].
5. Sydorenko V. V. Self-kouchynh (samonastavnystvo) yak tekhnolohiia profesiinoho rozvytku pedahoha Novoi ukrain-skoi shkoly [Self-coaching (self-tutoring) as a technology for the professional development of a teacher of the New Ukrainian School] : spetskurs. Kyiv : Ahroosvita, 2020. 94 s. [in Ukrainian].
6. Ustenko M.O., Ruskykh A.O. Didzhytalizatsiia: osnova konkurentospromozhnosti pidpriemstva v realiiakh tsyfrovoy ekonomiky [Digitization: the basis of enterprise competitiveness in the realities of the digital economy]. *Visnyk ekonomiky trasportu i promyslovosti*. 2019. Vypusk № 68. S. 181–192. [in Ukrainian].

-
7. Bakai, Y., Nanivska, L., Semenets, O., Hetman, Y., & Pryma, V. The efficiency of language teaching through integration in future philologists' foreign language competence formation. *Amazonia Investiga*, 2023, 12(61), 297–306. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.30> Data zvernennia: 24.10.2023
  8. Ferrari A. *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. Luxemburg : IPTS-JRC, 2011. URL: <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC68116.pdf>.
  9. Healy Th. Collaborative Learning Online And In The Socially Distanced Classroom. 2020. URL: <https://oupeltglobalblog.com/2020/07/20/collaborativelearning/> Data zvernennya: 22.10.2023.
  10. Quality education and competencies for life / Workshop 3. Background Paper. 2004.
  11. Wilden Sh. Online Teaching Part 2: Practical Tips For English Language Lessons. 2020. URL: <https://oupeltglobalblog.com/2020/03/13/online-teaching-practical-tips/> Data zvernennya: 24.10.2023.